

подальшому спеціального статусу для соціальних гарантій і компенсацій.

Задля посилення міжнародної підтримки і привернення уваги на гуманітарну проблему України, Уповноважений наполегливо співпрацює з іншими державами, міжнародними організаціями, їх посадовими особами тощо. Так, нещодавно була зустріч Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини із Надзвичайним та Повноважним Послом Королівства Данії в Україні, одним з ключових питань зустрічі було обговорення ситуації стосовно повернення військовополонених осіб [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що забезпечення прав військовополонених обох супротивних сторін є одним з ключових завдань Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Він є однією з ключових фігур у питаннях визволення з російського полону українських військових, і збору інформації щодо умов утримання російських полонених в Україні, яка у свою чергу слугує доказом України на міжнародній арені про дотримання норм гуманітарного права.

Література:

1. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» № 776/97-ВР від 23.12.1997.
2. Омбудсмен України. Доповідь про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році. 2022. С. 64–67.
3. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – Стрічка новин. URL: <https://ombudsman.gov.ua/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-21>

ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНУ ПРАКТИКУ

Соболь Миколай Олександрович

*аспірант кафедри права
Європейського університету
м. Київ, Україна*

Правовий інститут воєнного стану є одним із ключових елементів у системі забезпечення національної безпеки, територіальної цілісності та суверенітету держави. Його значення особливо зростає в умовах

системних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру, що вимагають ефективного функціонування державних інституцій. У той же час, важливим завданням є збереження балансу між забезпеченням державної безпеки та захистом фундаментальних прав та свобод людини і громадянина. Для України, яка має складну історію боротьби за незалежність, питання правового регулювання воєнного стану має не лише практичне, а й глибоке історичне та політичне значення.

Спробуємо проаналізувати історичну еволюцію правового регулювання воєнного стану на території України – від радянських правових традицій до сучасного українського законодавства – та оцінити те, як ці історично сформовані підходи впливають на практику застосування правових норм у контексті збройної агресії проти України. Також спробуємо висвітлити виклики і перспективи удосконалення правової системи воєнного стану в умовах сучасних реалій.

Історичні витоки правового регулювання воєнного стану в Україні сягають радянської доби. У рамках правової системи СРСР воєнний стан розглядався як інструмент централізованого управління, що застосовувався у періоди загострення міжнародної ситуації або внутрішніх соціальних конфліктів. Основною метою було забезпечення повного контролю з боку держави над усіма сферами суспільного життя, мобілізація ресурсів для потреб оборони та придушення можливих протестів чи соціальних заворушень.

Правова база, яка регулювала питання воєнного стану, була недостатньо розвинутою. Відсутність чітких процедурних норм, що обмежували б свавілля органів влади, призводила до домінування державних інтересів над правами людини. Конституційні положення, хоча й містили згадки про надзвичайний або воєнний стан, мали переважно декларативний характер і не гарантували реального захисту прав і свобод громадян.

У період після Другої світової війни Українська РСР переважно застосовувала союзне законодавство, ухвалене в Москві. Центральна влада СРСР зосереджувала у своїх руках всі ключові важелі управління, що виключало можливість формування власної національної доктрини регулювання надзвичайних режимів.

З проголошенням незалежності у 1991 році Україна зіткнулася з необхідністю створення власної правової системи, яка б відповідала принципам демократії, верховенства права та міжнародним стандартам. Це завдання було особливо складним, враховуючи вплив радянського правового спадку та нові безпекові виклики, зокрема загрозу територіальній цілісності держави.

Конституція України 1996 року заклала основи правового регулювання воєнного стану. Відповідно до статті 106 Конституції, Президент України отримав право вводити воєнний стан за

погодженням із Верховною Радою. Цей механізм став важливим елементом системи стримувань і противаг, що забезпечував політичний і правовий баланс у процесі ухвалення рішень у кризових ситуаціях [2].

Подальшим кроком стало прийняття Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у 2000 році [6], який було замінено новим у 2015 році [7]. Закон про воєнний стан визначив основні процедури введення, продовження та скасування воєнного стану, встановив чіткі межі компетенції органів державної влади і військового командування, а також передбачив комплекс обмежень прав і свобод громадян. Особливу увагу було приділено запровадженню парламентського контролю за рішеннями Президента та можливості оскарження дій органів влади в судовому порядку.

Збройна агресія Російської Федерації проти України, яка розпочалася у 2014 році, суттєво вплинула на правозастосовну практику. Анексія Криму та окупація Росією частин Донецької та Луганської областей під виглядом сепаратистських рухів створили безпрецедентні виклики для української державності. Протягом цього періоду Україна переважно обмежувалася застосуванням режиму антитерористичної операції (АТО) та введенням надзвичайного стану в окремих регіонах.

Перше формальне запровадження воєнного стану відбулося у 2018 році, коли цей режим було введено у 10 областях, що межували з територіями збройного конфлікту [5]. Це стало своєрідним випробуванням для чинного законодавства та інституцій, яке дозволило виявити низку проблем, зокрема недостатню деталізацію процедур обмеження прав і свобод громадян.

Події 2022 року стали переломним моментом для правового регулювання воєнного стану. У відповідь на повномасштабне вторгнення Росії, що розпочалося 24 лютого 2022 року, Україна запровадила воєнний стан по всій території країни [4]. Це рішення супроводжувалося запровадженням загальної мобілізації, посиленням повноважень військово-цивільних адміністрацій, встановленням комендантської години, а також тимчасовим обмеженням свободи пересування, зібрань та інших прав.

Одним із ключових викликів в умовах воєнного стану є забезпечення балансу між необхідністю захисту держави та дотриманням міжнародних стандартів прав людини. Україна, як держава-учасниця Європейської конвенції з прав людини [1] та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [3], зобов'язана дотримуватися взятих на себе міжнародних зобов'язань, навіть у періоди надзвичайного або воєнного стану.

Важливу роль у забезпеченні прав людини відіграють механізми парламентського та судового контролю. Верховна Рада здійснює нагляд за рішеннями Президента щодо введення воєнного стану, а

Конституційний Суд України має право перевіряти конституційність нормативних актів, прийнятих під час дії цього режиму.

Історична еволюція правового регулювання воєнного стану в Україні сформувала основу для розробки сучасної моделі, яка враховує міжнародні стандарти та національні особливості. Однак сучасні виклики засвідчують необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правової бази. Зокрема, пріоритетними завданнями є: деталізація підстав та строків обмежень прав; розробка прозорих механізмів діяльності військово-цивільних адміністрацій; забезпечення ефективного судового та громадського контролю за діями органів влади в умовах воєнного стану.

Еволюція правового регулювання воєнного стану в Україні від централізованих радянських моделей до сучасних демократичних підходів заклала фундамент для ефективної системи національної безпеки. Сформоване нормативно-правове підґрунтя дозволяє гнучко реагувати на сучасні безпекові загрози, одночасно забезпечуючи дотримання прав людини. Проте, досвід 2014–2022 років засвідчив необхідність постійного вдосконалення правової системи, адаптації до нових викликів та глибшого врахування міжнародних стандартів.

Подальший розвиток інституту воєнного стану потребує комплексного підходу, що поєднуватиме історичний досвід, демократичні цінності, міжнародно-правові зобов'язання та прагнення досягти оптимального балансу між безпекою і правами людини. Лише такий підхід гарантуватиме ефективний захист державного суверенітету України й одночасне дотримання фундаментальних прав людини навіть у найскладніших обставинах.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 18.12.2024).
2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.12.2024).
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 18.12.2024).
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 : станом на 7 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 18.12.2024).

5. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 26.11.2018 № 393/2018 : станом на 28 листоп. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/2018#Text> (дата звернення: 18.12.2024).

6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 06.04.2000 № 1647-III : станом на 11 черв. 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1647-14#Text> (дата звернення: 18.12.2024).

7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 18.12.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-22>

ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС У США ТА УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Яремчишин Марко Михайлович

викладач кафедри практичної психології, аспірант

*Навчально-наукового інституту управління психології та безпеки,
студент III курсу*

*Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Виборчий процес є основою демократичного устрою держави, адже саме через вибори громадяни реалізують своє право на участь у формуванні органів влади. Сполучені Штати Америки (США) та Україна мають різні політичні системи, що відображається у відмінностях виборчих процедур. Порівняльний аналіз державного права дає можливість розвивати правові аспекти виборів, їхнього проведення та аналізувати потенційні зміни у національному законодавстві України та розвитку нових підходів до виборчого процесу в Україні, визначити можливу спільність рис та відмінності, також окреслити перспективу вдосконалення виборчого процесу насамперед в Україні та звернути увагу на можливу проблематику виборів в США.

Виборча система США має незвичну виборчу процедуру федерального характеру, оскільки США є федеративною державою, де кожен штат має власні правила організації виборів, хоча основні